

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Філософія, 2(7), 61-66.
УДК 1(09):1(091)+(510)
<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2022/7-11/11>

Наталія Ярмоліцька, канд. філос. наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1922-3496>
e-mail: natashav63@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ МАРКСИЗМУ В КИТАЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Висвітлено особливості рецепції марксизму в китайській філософії. Наразі вивчення рецепції є одним із продуктивних напрямів сучасної історії філософії, адже дозволяють отримати знання про філософську культуру та філософську традицію Китаю, а також з'ясувати, коли відбулось зародження марксизму в китайській філософії. Здійснено спробу реконструювати спосіб, яким описується процес виникнення марксизму в китайській філософській думці, відтворити теоретичну модель основних етапів її розвитку, роз'яснити ключові проблеми, на які була спрямована увага китайських філософів, з позицій радянських та сучасних дослідників, а також визначити основні постаті, що заклали основи зародження марксизму в китайській філософії. У результаті дослідження на основі теоретико-методологічних настанов та вимог наукового аналізу й теоретичної реконструкції було систематизовано основні пострадянські нарративи генезису марксистсько-ленінської філософії в Китаї, а також дано оцінку їхніх теоретико-методологічних і ідеологічних атрибутивних ознак.

Ключові слова: китайська філософія, китайський марксизм, китаєзований марксизм, радянський марксизм.

Вступ. Китай є однією з найдавніших цивілізованих держав світу. Його багату історія – це те, над чим працювали і працюють представники різних наук. Історія філософської і суспільно-політичної думки Китаю завжди була предметом досліджень науковців. Такий особливий інтерес до цього предмета пояснюється тією винятковою роллю, яку відіграє філософія у розвитку китайської цивілізації. Філософські ідеї цієї країни беруть свій початок із давніх часів, вони є дуже змістовними й є значною складовою частиною ідей в історії пізнання всього людства. У радянські часи історико-філософські ідеї Китаю аналізувались переважно в межах марксистсько-ленінської ідеології. Радянські науковці намагались застосовувати марксистсько-ленінську методологію до аналізу процесів розвитку китайської думки. Однак довгий час світогляд жителів Китаю базувався на їхній традиційній філософії, яка ґрунтувалась на трьох релігійно-філософських ученнях – конфуціанстві, даосизмі та буддизмі. Зміни суспільної формації і розвиток науки висували багато соціальних проблем і філософських завдань. Умови, які виникали в суспільстві, де старе замінювалось новим, у свою чергу, створило своєрідну історичну арену, на якій представники різних шкіл могли вільно змагатись у поглядах, що привело до підвищення активності наукових ідей (История китайской философии, 1989).

Джерела. Теоретичною основою цього дослідження стали праці сучасних західних та вітчизняних науковців у царині історії китайської філософії, китайського марксизму та китаєзованого марксизму, системного аналізу сутності та специфіки генезису як західноєвропейського, так і марксизму радянського типу. Також головну джерельну базу цієї статті становили праці сучасних вітчизняних учених, які досліджували різні аспекти історії філософської традиції та культури Китаю. Зокрема, у статті "Китайські студії в українській філософії радянського періоду" (Rudenko, Liashenko, 2020) досліджено шлях сприйняття давньокитайської філософії в українознавстві історії радянської філософії другої половини ХХ ст.; у статті "Космологія та філософія фен-шуй у світогляді корінних американців" (Rudenko, Sobolievskiy, Zhang, 2021) досліджено космологічні та філософські погляди у Стародавньому Китаї та серед корінних американців, автори розкривають важливий принцип, який вирізняє "незахідні" культури та проявляється в етноцентризмі й гармонізації взаємовідносин людини та природи (фен-шуй). Досить новаторським у дослідженні китаєзованого марксизму, є використання сучасними

українськими вченими методу "крос-культурна філософія". Особливістю цього підходу є проведення дослідження як поза певною конкретно визначеною філософською традицією, так і фокусування дослідження на порівняльно-типологічний аналіз різних і досить часто відмінних між собою за змістом та історичним походженням філософських традицій. Новизна цього методологічного підходу полягає у здійсненні порівняльно-типологічного аналізу сучасних західних філософських традицій та сучасної китайської філософії з метою визначення умов можливості реалізації спільних китайсько-європейських та китайсько-українських практичних проєктів крос-культурної комунікації та гуманітарної співпраці, зокрема, в межах ініціативи "Один пояс, Один шлях" (Конверський, Руденко, Соболевський, Крикун, 2022: 36). У монографії "Історія українського китаєзнавства (XVIII – початок ХХІ століття)" сучасного вітчизняного науковця В. Кіктенка проаналізована історія розвитку українського китаєзнавства, від зародження до теперішнього часу, а також відстежено процес розвитку китаєзнавства в Східній Європі (Кіктенко, 2018). У статті "Огляд розвитку філософії науки і техніки в Китаї" В. Кіктенко досліджує зародження філософії науки і техніки в Китаї, підкреслюється, що під впливом логічного позитивізму, існування цієї галузі в 1949–1987 роки проходило у формі марксистської діалектики природи, подальший розвиток якої відбувався на основі синтезу ідей класичної китайської філософії та західної філософії (Кіктенко, 2017). Також теоретичну базу становили статті вченого в царині досліджень особливостей китайського варіанту прагматизму як філософії та ідеології сучасного розвитку Китаю (Кіктенко, 2021); праці з історії українського китаєзнавства, історії філософії та науки Китаю, методології китаєзнавства, вивчення різноманітних аспектів сучасної філософії ідеології Китаю (Кіктенко, 2018).

Для всебічного аналізу рецепції марксизму в китайській філософії була використана література радянського періоду. Переважна більшість цих робіт належала російським науковцям, які аналізували історію зародження філософської думки в Китаї (Биков, 1966); досліджували історію китайської домарксистської суспільно-політичної думки, видавали праці про філософські та суспільно-політичні погляди найбільш знаних ключових фігур китайської думки (Тихвинський, 1976; Сенін, 1956); висвітлювали "ідеологічну боротьбу китайського народу" (Яценко, 1977); піддавали критиці основні напрями китайської "реакційної буржуазної філософії" (Баталов, 1964); досліджували філософські погляди

© Ярмоліцька Наталія, 2022

Мао Цзедуна, "викривали" їхню "антимарксистську сутність", а також критикували "великодержавну політику маоїстів", маоїстську "концепцію руху і розвитку" (Алтайський, Георгієв, 1969).

Методологія. Методологічною основою цього дослідження стали історико-логічний та компаративістський підходи, а також методи синтезу та узагальнення. Історико-логічний підхід дозволив розглянути суспільно-політичні передумови виникнення марксизму в китайській філософії. Компаративістський підхід дозволив здійснити порівняльний аналіз характеру та перспектив трансформації концептуальних підходів, виявити загальні та відмінні аспекти вчень. На певному етапі дослідження було застосовано системний, структурно-функціональний, конструктивістський методи, а також контент-аналіз, приписи загальнонаукових принципів історизму.

Результати. Зародження марксизму в китайській філософії розпочалось в кінці XIX – на початку XX століття. Але найбільш активно цей процес почав проявлятися на початку 50-х років із розширенням пропаганди та вивчення марксизму в Китаї. Однак ідеологічна пропаганда не змогла припинити підвищений інтерес до конкретно-історичних досліджень китайської думки, до аналізу філософських, соціально-політичних, культурологічних систем мислителів китайського середньовіччя і нового часу, а також обговорення методологічних принципів вивчення проблем історії філософії Китаю. Утім, переважна більшість таких досліджень відбувалась під лозунгом "теоретичної боротьби з буржуазною ідеологією та суспільно-політичною думкою" під керівництвом Комуністичної партії Китаю. До середини 50-х років XX століття діяльність в цьому напрямку не обмежувалась тільки критикою закордонної філософії, під неї потрапляли й філософи. Такої критики зазнав китайський мислитель і філософ XX століття Ху Ши (1891–1962), філософські ідеї якого інтерпретувались як "китаїзоване" трактування махістської суб'єктивно-ідеалістичної тези про матерію як "комплекс відчуттів". Наступним, хто потрапив під кампанію критики "сучасної феодалної" і "буржуазної філософії", став видатний філософ-конфуціанець Лян Шумін (1893–1988), який спеціалізувався у сфері порівняльного аналізу китайської та західної духовних культур, він був прихильником концепції духовної переваги східних, переважно індійської та китайської, систем цінностей над цінностями західної цивілізації. Лян Шумін китайські вчені-марксистки звинувачували в тому, що він, ідеалістично трактуючи соціальну структуру китайського суспільства (відсутність класів і класових розбіжностей), фактично ставив під сумнів доцільність будь-яких революційних перетворень у країні та характеризував діяльність КПК як таку, що не відповідає національній специфіці та національним інтересам Китаю (40 лет КНР, 1989: 157).

У перші десятиліття після перемоги народної революції в Китаї такі питання, як тенденції та закономірності еволюції китайського суспільствознавства, філософська та суспільно-політична думка, перебували під необхідністю серйозного вивчення і вирішення корінних філософських питань. У цей період китайські суспільствознавці активно включались в обговорення світоглядних і методологічних проблем, приділяючи увагу тим її аспектам, які були безпосередньо пов'язані з теорією і практикою побудови соціалізму. Почав значно розширюватись спектр наукових досліджень у всіх сферах філософського знання. Однак у цих дослідженнях багато уваги приділялось розповсюдженню марксистської думки. Проте в середині 60-х років XX ст. цей процес був розірваний "культурною революцією", яка неодно-

значно оцінювалась в Китаї. У цей період китайське суспільство переживало серйозну кризу, яка відобразилась на китайському суспільстві, на суспільствознавстві та філософії. Зміни в ідейно-політичному, соціально-економічному та культурному житті в Китаї відбулись після третього пленуму ЦК КПК 11 скликання (1978 р.). У межах нового курсу, спрямованого на здійснення структурних реформ, відновилась робота науково-дослідних закладів та вишів країни, суспільствознавці отримали можливість повернутись до наукової діяльності. На початку 80-х років XX ст. активізувались дослідження у сфері філософії, історії філософії та суспільно-політичної думки Китаю. З'являється низка праць, у яких розглядаються методологічні проблеми марксистсько-ленінської філософії, історико-філософські питання, розробляються компаративістські дослідження західної думки (40 лет КНР, 1989: 163).

Повертаючись до історії зародження марксизму в китайській філософії слід зазначити, що його поширення пов'язують із постаттю Сунь Ятсена (1866–1925). Сунь Ятсен був досить освіченою людиною, приділяв багато часу вивченню політики, економіки, культури, філософії, боровся за перетворення Китаю, керував китайською революцією. Головні праці Сунь Ятсена зібрані у двох томах, де в концентрованому вигляді викладено основні його філософські погляди. Основу його праць становив досвід західних природничих наук, особливо вивчення еволюційного вчення. Сунь Ятсен вважав, що теорія еволюції – це цілісний погляд на природу і не обмежується тільки світом живих істот. Використовуючи еволюційне вчення та власні дослідження, він висуває теорію трьох періодів еволюції світу: першим був період еволюції матерії, другим – період еволюції видів, третім – період еволюції людства. Перший період Сунь Ятсен пов'язує із походженням Землі, тут він застосовує категорію "велика межа", за допомогою якої у стародавній китайській філософії пояснювалось походження Всесвіту, і якою він позначив західне слово "ефір" (История китайской философии, 1989). З точки зору еволюційної філософії, зазначав Сунь Ятсен, земна куля спочатку була газоподібним тілом поєднаним в одне ціле із сонцем. Для пояснення походження Всесвіту Сунь Ятсен використовував гіпотези Канта і Лапласа про туманності й вважав, що всі небесні тіла в Сонячній системі утворились за законами механіки та з розсіяної в повітрі матеріальної речовини (История китайской философии, 1989). Переважна більшість науковців радянського періоду позитивно оцінювали погляди Сунь Ятсена і визнали їх досить науково обґрунтованими. Однак не погоджувались із його роз'ясненням походження Всесвіту, яке, ґрунтуючись на даних природничих наук та вченні про еволюцію, містило також погляди стародавнього матеріалізму про "велику межу" й частинки. Але загалом філософія Сунь Ятсена все ж таки відрізнялась від примітивного матеріалізму стародавнього Китаю.

Єдиним недоліком наукових поглядів Сунь Ятсена, на думку радянських дослідників, були його висновки про матеріалістичний погляд на еволюцію природи, які не мали достатньої обґрунтованості його положень. "Він не говорив про те, що в світі існує ще якась духовна сутність, а це свідчить про те, що його вчення не було дуалістичним чи ідеалістичним" (История китайской философии, 1989: 509). Загалом учення Сунь Ятсена про знання – це переважно його пошуки істини. Він намагався дати наукове пояснення сенсу істинних знань та пізнання за допомогою таких понять, як "важке" і "легке". Однак цього було недостатньо. Як зазна-

чали радянські дослідники, Сунь Ятсену не вистачило необхідного наукового пояснення поняття "знання", він односторонньо перебільшив роль психічної та духовної діяльності людини. Це означало, що погляди Сунь Ятсена стають ідеалістичними. Розкриваючи положення "знати – важко, діяти легко", він таким чином ділить людські знання і дії на три періоди: перший – це коли діяли, не володіючи знаннями, другий – це період, коли за дією наставало знання, третій – це період, коли за знанням наставала дія. Такі переконання механічно розривають діалектичну єдність між знанням та дією. З чого слідує, що Сунь Ятсен жорстко протиставляв знання дії. Таку обмеженість вчення Сунь Ятсена про знання і дію радянські синолози пояснюють співіснуванням історичних умов та його класовою обмеженістю. Однак визнають, що основний напрям та зміст його вчення про знання та дію був матеріалістичним і не мав ознак дуалізму. Таким чином, Сунь Ятсен став першим, хто ще до появи марксизму та поширення марксистської філософії в Китаї, почав "свідомо використовувати погляди на знання і дію для узагальнення досвіду демократичної революції і підняв стародавнє вчення про знання і дію на новий щабель" (История китайской философии, 1989: 516).

Отже, можна говорити про те, що процес еволюції філософської та суспільно-політичної думки в Китаї найбільш чітко почав простежуватися на початку ХХ століття. Цьому сприяло не тільки поширення західної думки, але й важливого компоненту цього процесу, а саме проникнення в країну соціалістичних вчень і марксизму. Усе це супроводжувалось пропагандою цих учень для подальшого використання в процесі розв'язання нагальних проблем суспільної перебудови в Китаї.

Подальше проникнення марксизму в китайську філософію більшість науковців пов'язують із постаттю Мао Цзедуну (1893–1976). Його ще називають провідником китайських комуністів, представником і теоретиком націонал-комунізму. Відомий дослідник історії Китаю В. Голубничий зазначав, що китайський комунізм залишається мало дослідженим, "він являє собою надзвичайно оригінальне явище, знання якого, без сумніву, допомогло б світові зрозуміти політичні позиції сучасного Китаю і, можливо, сприяло б усуненню багатьох нерозумних посягань в міжнародній політиці" (Голубничий, 1955: 1).

Досліджуючи самобутність китайського комунізму як політичного руху і як вчення, В. Голубничий пов'язує його з постаттю Мао Цзедуну. Згідно із поглядами Мао Цзедуну, китайський комунізм тісно пов'язаний із китайським національним середовищем. Він вважав, що "своєрідні національні особливості Китаю" обумовлюють і своєрідну національну особливість китайського комунізму. У чому ж полягають ці своєрідні особливості китайського комунізму? "Насамперед, згідно із середовищем і основними суперечностями, що обумовлюють його, китайський комунізм стоїть на типово націоналістичних позиціях: співпраця усіх класів і нації для її добра, нерозпалювання класової боротьби, якщо вона шкодить нації" (Голубничий, 1955: 4). Відповідно до ідеології Мао Цзедуну, союзниками комунізму в Китаї були класи і партії, які боролись проти головного ворога – імперіалізму і феодалізму. Проте, В. Голубничий вважав, що теорія китайського комунізму не обмежується одним лише оголошенням "своєрідних національних особливостей". Хоча вирішальними галузями в цьому питанні є економічний устрій та державний лад, особлива увага приділяється культурі, яка завжди була і залишається чи найважливішою ділянкою в націона-

льному питанні. Зазначимо, що Мао Цзедун не визнавав себе знаним фахівцем у питаннях культури, однак вважав, що "культура нової демократії є культура національна. Вона виступає проти імперіалістичного гніту, за національну гідність, за незалежність китайського народу" (Голубничий, 1955: 9).

Слід зазначити, що В. Голубничий, характеризуючи погляди Мао Цзедуну, визначив їх як такі, що належать до матеріалістичної діалектики і є далекими від царини марксистсько-ленінської філософії. Хоча він не виключав їхньої спорідненості з діалектикою Маркса, Енгельса, Леніна, російських й інших комуністичних філософів, однак визнавав її особливість і виражені риси, а також спорідненість із діалектикою класичної китайської філософії. В. Голубничий зазначав, що на практиці Мао Цзедун застосовував свою діалектику в політиці, а його тексти з теорії та методу пізнання та практичної діяльності, здебільшого базувались на його досвіді. Загалом основними рисами філософських поглядів Мао Цзедуну були його дослідження в області епістемології (теорії пізнання), онтологічній (теорія буття) постулати, а також онтогенетичній (теорія індивідуального розвитку) щодо природи та законів розвитку дійсності й істини (Голубничий, 1964: 3). Відомо, що Мао Цзедуну належать лише три філософських твори, у яких виразно простежується його філософська позиція. З детального вивчення цих творів можна побачити, що Мао Цзедун був ознайомлений із марксистсько-ленінськими першоджерелами, насамперед із працями Енгельса, Маркса і Леніна. Також основу його філософських праць становили філософські тексти і стародавня китайська література. Саме в нефілософській китайській літературі (у якій є чимало прикладів матеріалістичної діалектики) Мао Цзедун знаходив джерела для своєї філософії. Зв'язок між філософією Мао Цзедуну і класичною китайською філософією є очевидним. У своїх статтях він недвозначно закликав до вивчення та використання стародавньої китайської філософської літератури і культури, переважно з метою розвитку національного китайського різновиду марксизму (Голубничий, 1964: 15).

Проте, як вважає В. Голубничий, достеменно не визначено, у чому саме полягав внесок Мао Цзедуну в розвиток марксистсько-ленінської філософії. Мао Цзедун не належав до тих постатей, які зробили значний внесок у матеріалістичну онтологію, матеріалістичну епістемологію та в діалектичне тлумачення онтології. У його філософських працях немає конкретного роз'яснення, що він розуміє під поняттям "матерія". З поглядів Мао Цзедуну можна лише зрозуміти, що для нього "матерія означає все, що не належить людській свідомості, думанню, ідеям, концепціям і теоріям. Усвідомлення того, що матерія існує незалежно й окремо від свідомості в зовнішньому світі, є основою матеріалізму" (Голубничий, 1964: 19). Як китайська філософська думка сприймає дійсність і природу – як щось самоочевидне, так само Мао Цзедун сприймав матерію, як щось екзогенне і таке, що існує незалежно від людської волі й знання. Напевно, саме тому Мао Цзедун у своїй філософії зосереджувався на пізнанні як такому, та на відношенні між знаннями і практикою. На відміну від традиційної китайської філософії, у якій не приділялось особливої уваги природі пізнання і його методам, цікавість Мао Цзедуну до цих питань видалась певним оновленням. Однак це стало ознакою того, що його погляди потрапили під вплив марксизму-ленінізму (Голубничий, 1964).

Якщо ж говорити про епістемологію Мао Цзедуну, то, на думку В. Голубничого, їй притаманні такі риси, як: надзвичайна недовіра та нелюбов до всього суто ідео-

логічного; вроджена віра в те, що його власна філософія є не просто ідеологією, а збалансованим відображенням об'єктивної істини; типово китайський і одночасно марксистський погляд на істину, як неабсолютну, нестатичну чи постійну; бажання практикувати та експериментувати, внутрішня потреба постійного пошуку істини; віра в те, що єдиний можливий шлях до істини – практика, і що істина – у практиці; прийняття меж практики та експерименту (Голубничий, 1964: 20). На цій основі, В. Голубничий робить висновок, що епістемологія Мао Цзедуну була невіддільною від його діалектики та від його марксизму, а його філософія пізнання не мала ознак прагматизму.

Однак вважається, що висхідною точкою у філософській спадщині Мао Цзедуну було розв'язання ним питання стосовно того, що в марксизмі вважається основним питанням філософії, тобто що передує – буття чи свідомість, матерія чи ідея, що є цілком марксистським і суто матеріалістичним. За Мао Цзедуну, всі справжні знання беруть свій початок із безпосереднього досвіду. "Теорія пізнання діалектичного матеріалізму ставить практику на перше місце. Пізнання починається з практики; здобувши через практику теоретичні знання, треба знову повернутися до практики" (Голубничий, 1964: 21). Такі погляди Мао Цзедуну є точним переказом марксистських тез, відмінним є тільки те, що він робить наголос на необхідності практикувати всі теорії, включаючи марксизм, завдячуючи його оригінальному запереченню ідеалізму. Для Мао Цзедуну марксизм як теорія мав лише прикладну цінність і не був *a priori* доброю річчю в собі. "Марксизм, це – один із інструментів пізнання і перетворення дійсності, і добрим він є, тільки якщо його застосовують на практиці. Проте марксизм у розумінні Мао (що відрізняється від розуміння Леніна та Сталіна) не є "дорогоказом" у сенсі завершеного підручника з готовими рецептами методу дії – марксизм радше вчить тільки, "як обирати методи" для власних дій. Він "зовсім не кладе кінця розкриттю істини, а навпаки, безперервно відкриває шляхи пізнання істини в процесі практики". З такого ставлення до марксизму випливає одна з основних характеристик маоїзму загалом, а саме його наголос на особливості, неповторності різних шляхів до істини (Голубничий, 1964: 23).

Серед головних внесків Мао Цзедуну в методу марксистсько-ленінської діалектики є і його надзвичайно просте формулювання загального закону єдності протилежностей з якого, як вважав Мао, виходять й інші закони. Для Мао Цзедуну цей закон є єдиним законом діалектики і його достатньо для пояснення всіх інших законів. Таке формулювання, вважає В. Голубничий, означає, що цей закон є антигегельянським у своєму матеріалістичному розумінні дійсності та суперечностей за методом людської свідомості (Голубничий, 1964: 32).

Слід зазначити, що Мао Цзедуну на ранньому етапі своєї діяльності був досить самокритичним, відкрито визнавав свої помилки та вчився на власних поразках. Однак з роками він став неохоче визнавати їх, свідченням чого стали його експерименти, які інколи доходили до крайнощів. Чого варті були його експерименти Мао Цзедуну з колективізацією у сільському господарстві, народними комунами, спільними державно-приватними підприємствами та "великим стрибком" започаткованим у повній відповідності з основними засадами його епістемології. Напевно, марксистсько-ленінська діалектика як метода роздумів і вивчення світу була досить легко ним засвоєна, що дало йому впевненості в тому, що його спосіб мислення та типово китайський здоровий глузд, були правильними. Тому серед науковців

все частіше з'являється думка про те, що саме Мао Цзедуну "розвинув" діалектику та "вніс до неї нові елементи" (Голубничий, 1964: 31).

Однак позитивну оцінку, радянські науковці давали філософським поглядам Мао Цзедуну не дуже часто. Після того як Мао Цзедуну зблизився із США, російські науковці одразу почали критикувати ідеї Мао Цзедуну і маоїзму загалом. Наприклад, було критично сприйняте маоїстське розуміння діалектики пізнання, відповідно до якого теорія розвивається у результаті боротьби двох поглядів. Поява думок-антиподів означала "роздвоєння єдиного", антиподи вступають в боротьбу між собою і таким чином розвивають науку. Найявністю протилежної думки маоїсти оголосили непримиренною умовою розвитку науки, адже, зі слів Чжоу Яна, "немає руйнування, немає й творення; немає затору, немає й течії; немає затримки, немає й руху – такий закон розвитку теорії, закон розвитку науки" (Яценко, 1977: 81). Відповідно до цього, зазначав російський дослідник Г. Яценко, схема розвитку наукового знання була спрощеною, і виходило, що марксизм виник не тільки як антипод попереднього вчення, але і в результаті його "роздвоєння". Унаслідок такого "роздвоєння" марксизму утворились різні опортуністичні вчення, включаючи "сучасний ревізюнізм", критика якого сприяла розвитку "нового етапу марксизму". Постановка питання – або "роздвоєння", або "злиття" приваблювала до себе увагу китайських філософів, які піддавали сумніву правомірність спроб втілення як однієї, так і другої формули. З чого випливало, що "ті, хто визнають основним законом розвитку явищ "роздвоєння єдиного", стоять на позиції діалектичного матеріалізму, а ті, хто вважають основним законом розвитку явищ "злиття двох в одне", виступають проти діалектичного матеріалізму" (Яценко, 1977: 82).

Такі висновки російських радянських дослідників повністю відповідали ленінській протилежності двох основних концепцій розвитку – діалектики і метафізики. За першою концепцією, рух залишався в тіні саморуху, а його рухома сила є джерелом, його мотивом. За другою концепцією, основна увага була зосереджена саме на пізнанні джерела "само" руху. Перша концепція визнавалась мертвою, блідою та сухою, а друга – життєвою. За ленінською теорією тільки друга давала ключ до "саморуху" всього сущого, тільки вона давала ключ до "стрибків", до "перерви поступовості", до "перетворення на протилежність", до знищення старого та виникнення нового" (Яценко, 1977: 84). І незважаючи на те, що в маоїстській концепції розвитку всі суперечності зводились тільки до боротьби протилежностей, проте, підкреслює Г. Яценко, маоїсти намагались оперувати такими поняттями, як тотожність і взаємоперетворення протилежностей. Також вони підмінили матеріалістичну діалектику "концепцією розвитку", зокрема, підмінивши єдність і боротьбу протилежностей їх "протистоянням", вони замінили марксистсько-ленінську методологію "теорією двоїстості", принципом розгляду кожного явища як абсолютної протилежності іншого явища (Яценко, 1977: 92).

По різному вирішувалось маоїстами і марксизмом-ленінізмом основне питання філософії. Марксизм-ленінізм вимагав абсолютної протилежності матерії та свідомості й вирішував питання про їх співвідношення однозначно і принципово – матерія первинна, свідомість вторинна, тоді як маоїзм трактував матерію та свідомість як взаємоперетворюючі протилежності, а також не давав однозначного вирішення основного питання філософії. Маоїсти стверджували, що матеріальне є первинним, а духовне є вторинним – у певних умо-

вах вони міняються місцями, що веде до стирання різниці між матеріалізмом і ідеалізмом. Там, де марксизм-ленінізм протиставляв матерію та свідомість відносно і лише для того, щоб підкреслити ідеальність свідомості, її несубстанціональність, маоїсти протиставляли матерію та свідомість як протилежності й трактували їх як тотожні. У такій постановці питання свідомість мислилась як субстанція, що обумовлює зведення ідеального до матеріального. У маоїзмі матерія могла бути визнана первинною, лише якщо вона першою з'явилась на світ, тобто однозначне визнання первинності матерії можливо лише космологічно в застосуванні до минулого – матерія є первинною тільки за походженням. Із появою свідомості розпочалась боротьба між матерією та свідомістю, у процесі чого вони мінялись місцями. Саме в цьому і полягав дуалізм маоїстської "філософії" (Яценко, 1977: 93-96).

Висновки. Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що історія китайської філософської думки протягом століть зазнавала змін. Поява в ній марксизму почала чітко проявлятися з кінця XIX – на початку XX століття у вигляді марксистсько-ленінської філософії, яка теоретико-методологічно та світоглядно базувалась на діалектичному та історичному матеріалізмі й вплинула на початковий етап соціалістичного та національно-державного будівництва в Китаї. Певний період часу марксистсько-ленінська філософія була панівною у досить ізольованій від зовнішніх ідейних впливів системі філософського та соціально-політичного знання у Китаї. Загалом проникнення марксизму в китайську філософію не змогло повністю викоринити національно орієнтованого прочитання та інтерпретації різних варіантів у ній марксистського вчення. Це дало можливість визнати китайський марксизм особливим за його різновидом і формою, який став інтерпретуватись у КНР як сформований у соціально-політичних і духовно-культурних умовах національний різновид марксистського вчення. "Китайський комунізм і об'єктивно, і суб'єктивно мав яскраве національне забарвлення, цим він відкрито відрізняється від російського комунізму, а Мао Цзедун по праву став класиком теорії націонал-комунізму" (Голубничий, 1964).

Результати цього дослідження дозволять здійснити подальше вивчення розвитку китайської філософської думки, забезпечивши умови для правильного та адекватного розуміння сутності природи китайської філософії та культура, а також сприятиме розширенню теоретичних уявлень про історію становлення марксизму в китайській філософській думці.

Це дослідження виконується у межах проєкту "Китайський марксизм та його соціокультурні наслідки" (науковий керівник – д-р філос. наук, проф. Сергій Руденко, номер 0122U001967).

Список використаних джерел

- Фэн Ю-Лань. Краткая история китайской философии. СПб.: ЕВРАЗИЯ, 1998. 376 с.
- Rudenko Sergii, Liashenko Iryna. Chinese Studies in Ukrainian Philosophy of the Soviet Period. *STUDIA WARMINSKIE*, 2020. № 57. P. 85–101 URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/view/6007/4687>
- Rudenko Sergii, Sobolievskiy Yaroslav, Changming Zhang. Feng Shui Cosmology and Philosophy in Native Americans' Worldview. *Philosophy and Cosmology*, 2021. Volume 27. P. 196–205 URL: http://ispjournal.org/journals/2021/02/PhC_27_RudenkoSobolievskiyZhang.pdf
- Конверський А., Руденко С., Соболевський Я., Крикун В. Методологічні засади дослідження Китаєзованого марксизму та його сучасних соціокультурних імплікацій. *Вісник Київського національного універси-*

тету імені Тараса Шевченка. Філософія. 2022. № 1(6). С. 35–38 URL: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/issue/view/88/88>

История китайской философии / общ. ред. и послеслов. М. Л. Титаренко. Москва: Прогресс, 1989. 552 с.

Кіктенко В. О. Історія українського Китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття). Київ, 2018. 388 с.

Кіктенко В. О. Огляд розвитку філософії науки і техніки в Китаї. *Китаєзнавчі дослідження*. 2017. № 1–2. С. 12–21.

Кіктенко В. О. Філософія американського прагматизму, конфуціанство та китайська модернізація. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. №1–2. С. 18–29. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/145>

Яценко Г. Н. Идеологическая борьба в КНР (1957–1964). Москва: Наука, 1977. 107 с.

Быков Ф. С. Зарождение политический и философской мысли в Китае. Москва, 1966.

Тихвинский С. Л. История Китая и современность. Москва: Наука, 1976. 360 с.

Сенин Н. Г. Общественно-политические и философские взгляды Сунь Ятсена. Москва, 1956.

Баталов Э. Я. Критика основных направлений китайской реакционной буржуазной философии новейшего времени (1919–1949). Москва, 1964.

40 лет КНР. Москва: Наука, 1989. 565 с.

Алтайский М. Л., Георгиев В. Г. Антимарксистская сущность философских взглядов Мао Цзэ-дуня. Москва: Мысль, 1969. 141 с.

Holubnychy Vsevolod. Mao Tse-tung's Materialistic Dialectics. *The China Quarterly*, 1964. № 19. P. 3–37. URL: <https://vpered.wordpress.com/2013/09/12/holubnychy-mao-tse-tung/>

Голубничий Всеволод. Мао Тзе-дун – теоретик національного відродження Китаю. *Вперед* (Мюнхен). 1955, листопад. Ч. 11 (60). С. 1–10. <https://vpered.wordpress.com/2013/10/07/holubnychy-mao-tse-tung-as-national-communist/#more-5905>

References

- Feng Yu-Lan (1998). A Brief History of Chinese Philosophy. St. Petersburg: EURASIA.
- Sergii Rudenko, Iryna Liashenko (2020). Chinese Studies in Ukrainian Philosophy of the Soviet Period. *STUDIA WARMINSKIE*. № 57, 85–101. <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/view/6007/4687>
- Sergii Rudenko, Yaroslav Sobolievskiy, Changming Zhang (2021). Feng Shui Cosmology and Philosophy in Native Americans' Worldview. *Philosophy and Cosmology*. Volume 27, 196–205. http://ispjournal.org/journals/2021/02/PhC_27_RudenkoSobolievskiyZhang.pdf
- 4.Konverskyi A., Rudenko, S., Sobolievskiy Ya., Krykun V. (2022) Research methodology foundations of Chinese Marxism and its socio-cultural implications. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, Volume 2(16), 35-38. <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/issue/view/88/88>
- History of Chinese Philosophy (1989). Per. with whale. Common ed. and afterwords. M.L.Titarenko. Moscow: Progress.
- Kiktenko V.O. (2018). History of Ukrainian Chinese studies (XVIII – beginning of XXI century). Kyiv.
- Kiktenko V. (2017). The review of the development of philosophy of science and technology in China. *Kytaieznachchi doslidzhennia*, № 1-2, 12-21. <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/136/125>
- Kiktenko, V.O. (2021). The Philosophy of American Pragmatism, Confucianism, and Chinese Modernization. *Chinese studies*. №1-2, 18-29. <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/145>
- Yashchenko G.N. (1977). Ideological struggle in the PRC (1957-1964). Moscow: Science.
- Bykov F.S. (1966). The origin of political and philosophical thought in China. Moscow.
- Tikhvinsky S.L. (1976). Chinese history and modernity. Moscow: Nauka.
- Senin N.G. (1956). Socio-political and philosophical views of Sun Yat-sen. Moscow.
- Batalov E.Ya. (1964). Criticism of the main directions of the Chinese reactionary bourgeois philosophy of modern times (1919-1949). Moscow.
- 40 years of China. (1989). Moscow: Nauka. The main edition of Eastern literature.
- Altaisky M.L., Georgiev V.G. (1969). The Anti-Marxist Essence of the Philosophical Views of Mao Tse-tung. Moscow: Thought.
- Vsevolod Holubnychy. (1964). Mao Tse-tung's Materialistic Dialectics. *The China Quarterly*. No.19: 3-37. <https://vpered.wordpress.com/2013/09/12/holubnychy-mao-tse-tung/>
- Vsevolod Golubnichy. (1955). Mao Tze-tung is a theorist of national renewal for China. Forward (Munich). 11 (60). 1-10. <https://vpered.wordpress.com/2013/10/07/holubnychy-mao-tse-tung-as-national-communist/#more-5905>

Отримано: 24.11.2022

Ухвалено до друку: 19.12.2022

Опубліковано: 30.12.2022

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Philosophy, 2(7), 61-66.

UDC 1(09):1(091)+(510)

<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2022/7-11/11>

Nataliia Yarmolitska, Dr. of Philosophical Sciences, Researcher,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1922-3496>

e-mail: natashav63@ukr.net

FEATURES OF THE RECEPTIONS OF MARXISM IN CHINESE PHILOSOPHY

In the article are highlighted features of the receptions of marxism in chinese philosophy. Currently, the study of reception is one of the productive directions of the modern history of philosophy, because it allows you to gain knowledge about the philosophical culture and philosophical tradition of China, as well as to find out when the birth of marxism in chinese philosophy took place. The main goals the article is reconstruction a way of describing the emergence of marxism in chinese philosophical thought, reproduction of the theoretical model of the main stages of its development; to explanation the keys problems, to which the attention of chinese philosophers was directed, from the standpoint of soviet and modern researchers; a description of the main figures who laid the foundations for the birth of marxism in chinese philosophy. In the result of investigation, on the basis of theoretical and methodological guidelines and requirements of scientific analysis and theoretical reconstruction, the main post-soviet narratives of the genesis of marxist-leninist philosophy in china were systematized, as well as an assessment of their theoretical, methodological and ideological attributes.

Keywords: chinese philosophy, chines marxism, chineseized marxism, soviet marxism.